

Wykres 7. Najczęściej wymieniane przez absolwentów gimnazjum czynniki wpływające na wybór szkoły ponadgimnazjalnej.

Najwięcej badanych, aż (73,9%) wymieniło swoje zainteresowania jako najważniejszy czynnik wyboru zawodu, następnie dość znacząca ilość osób wymieniała sugestię rodziców (53,3%) oraz swoje uzdolnienia (44,6%) badanych. Badana młodzież również kierowała się chęcią uczenia się w miejscu zamieszkania (32,6%), sugestią znajomych (28,3%). Natomiast zaskakującym faktem jest to, że nikt nie podał szkolnego doradcy zawodowego, a pomoc ze strony wychowawcy klasy zaledwie (3,3%), a tylko jedna osoba skorzystała z pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznej.

УДК 374.32 (430)

I. M. ГРЕЧИН

ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ПОЗАШКІЛЬНИХ УСТАНОВ З ПІДГОТОВКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО БАТЬКІВСТВА У НІМЕЧЧИНІ

Розкрито специфіку позашкільної німецької системи підготовки учнівської молоді до виконання батьківських обов'язків, показано її вертикально-горизонтальний характер. Охарактеризовано стратегічні напрямки державної політики, зміст і структуру підготовки школярів до майбутнього відповідального батьківства у позашкільних установах Німеччини, впровадження варіативних курсів, модулів і тем з батьківства, методи інтерактивного навчання, особливості використання навчальних програм у просвітницькій роботі з учнівською молоддю.

Ключові слова: відповідальне батьківство, позашкільна система підготовки до батьківства, учнівська молодь, інтерактивні методи навчання.

И. М. ГРЕЧИН

ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ РАБОТА ВНЕШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ ПО ПОДГОТОВКЕ УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ К ОТЦОВСТВУ В ГЕРМАНИИ

Раскрыта специфика внешкольной немецкой системы подготовки ученической молодежи к выполнению родительских обязанностей, показан ее вертикально-горизонтальный характер. Охарактеризованы стратегические направления государственной политики, содержание и структура подготовки школьников, к будущему ответственному отцовству в внешкольных учреждениях Германии, внедрения вариативных курсов, модулей и тем из отцовству, методы интерактивной учебы, особенности использования учебных программ в просветительской работе с ученической молодежью.

Ключевые слова: ответственное отцовство, внешкольная система подготовки к отцовству, ученическая молодежь, интерактивные методы учебы.

I. M. GRECHYN

EDUCATIONAL WORK OF GERMAN NON-SCHOOL INSTITUTIONS IN PREPARING SCHOOLCHILDREN FOR PARENTHOOD

The author analyses specific features of German system of preparing school youth for parenthood, its vertical and horizontal character is shown. Main directions of state policy, content and structure of preparation of students for responsible parenthood, implementation of variable courses, interactive methods, specific usage of different programmes in educational work are defined.

Keywords: responsible parenthood, non-school system of preparing for parenthood, school youth, interactive teaching methods.

Крос-культурне дослідження підготовки до батьківства як невід'ємної складової загальної системи виховання підростаючого покоління дає змогу глибше проаналізувати її проблеми та перспективи в Україні. В умовах євроінтеграційних процесів ХХІ ст. соціально-економічний розвиток нашої держави, світові процеси глобалізації та інформатизації суспільства визначають пріоритетні напрями розвитку вітчизняної освіти. Обговорення проблеми «освіта в умовах глобалізації» відбувається здебільшого у контексті формування і розвитку єдиного міжнародного освітнього середовища, вирішення таких завдань, як погіршення репродуктивного здоров'я молодого покоління, зміни в гендерній культурі, зниження потреби у народженні дітей, зростання кількості ранніх вагітностей, розлучень, неповних сімей, громадянських шлюбів, виховання дітей матерями-одиначками та батьками-одиначками, девіантне материнство та криза батьківства загалом. У зв'язку з інтеграційними освітніми тенденціями та модернізацією системи освіти проблема підготовки до майбутнього батьківства в Україні набуває особливої актуальності.

Розробка змісту, форм і методів навчальних програм та планів з підготовки до батьківства у контексті нової розвивальної парадигми набуває особливої гостроти, оскільки потребує зусиль держави, сім'ї, школи, позашкільних організацій стосовно забезпечення матеріальних та соціально-педагогічних умов для освоєння підростаючим поколінням основ батьківського виховання, що зумовлює інтерес педагогічної науки до вивчення кращих виховних практик зарубіжного досвіду з підготовки підростаючого покоління до виконання батьківських обов'язків, зокрема Німеччини. Ця країна наприкінці ХХ ст. визначила проблеми фамілієцентризму та дитиноцентризму пріоритетними у державній соціальній політиці, що дає змогу його творчого використання на нашому національному ґрунті як важливого чинника зміцнення інституту української сім'ї, його виховного потенціалу, підвищення інтересу суспільства до етики батьківської культури, як насущної проблеми сьогодення в умовах євроінтеграції.

Мета статті – висвітлення особливостей змісту та організації позашкільної підготовки учнівської молоді до виконання батьківських обов'язків у Німеччині.

Упродовж останніх десятиріч активізувалися науково-педагогічні дослідження гендерного та статевого виховання учнівської молоді, складовою яких є формування в школярів відповідального ставлення до виконання в майбутньому батьківських ролей. Проблема розвитку культури батьківства/материнства відображена у працях українських та російських (М. Алексеєва, І. Братусь, Л. Буніна, Т. Говорун, Н. Гусак, Т. Демченко, І. Зверєва, О. Кізь, О. Кікінежді, І. Кон, В. Костів, В. Кравець, Д. Луцик, Р. Овчарова, В. Постовий, Т. Титаренко, Г. Філіппова, Г. Фінчук та ін.) і німецьких (Г. Віганд (G. Wiegand), А. Гопф (A. Hopf), К. Еченберг (R. Etschenberg), Б. Каліцкі (B. Kalicki), Н. Клюге (N. Kluge), П. Мільгоффер (P. Milhoffer), М. Р. Текстор (Martin R. Textor), В. Е. Фтенакіс (Wassilios E. Fthenakis) та ін.) вчених.

Теоретико-методологічний аналіз літератури дав змогу проаналізувати феномен батьківства як багатомірне явище у соціокультурному просторі, окреслити основні концептуальні підходи зарубіжної психолого-педагогічної науки до становлення освітньої підготовки. Батьківство розглядається як особистісне утворення та соціально-педагогічне явище, що включає сукупність ціннісних орієнтацій особистості, батьківських почуттів, батьківських позицій і ставлень, батьківської відповідальності та стилів сімейного виховання [1, с. 5].

Сьогодні модернізація німецької шкільної системи підготовки відбувається відповідно до стратегічних напрямків державної політики з соціального захисту материнства та дитинства, орієнтації на фамілієцентризм, поваги до християнсько-демократичних цінностей, дотримання основних прав і свобод людини, принципів гендерної рівності, в контексті мультикультуралізму та гуманізму. Для Німеччини характерною є тенденція до «приватизації» турботи», що передбачає розширену соціальну інфраструктуру, а саме: діяльність волонтерських організацій, народних університетів, благодійних фондів, релігійних громад та молодіжних організацій, центрів соціальних служб для молоді, центрів створення сім'ї, перинатальних, консультаційних та медико-санітарних центрів, які за фінансової підтримки забезпечують надання послуг для дітей-інвалідів, самотніх матерів та людей похилого віку.

Чинна нормативно-законодавча база Німеччини є підґрунтям для організації та впровадження підготовки до батьківства у позашкільних установах. Так, у прийнятому в 1991 р. «Законі про надання допомоги дітям та молоді», відповідно до § 16 Соціального Кодексу (Sozialgesetzbuch) VIII Німеччини, місцева влада та освітні заклади у всіх федеральних землях несуть спільну відповідальність за виховання молодого покоління, його майбутню підготовку до виконання батьківських обов'язків. У §16 Соціального Кодексу VI-II подаються директиви щодо організації підготовки молодого покоління «до шлюбу, партнерства, батьківства та спільного життя з дітьми» медичними центрами, психологічними соціальними службами, фондами, громадськими організаціями [11].

Інноваційною тенденцією у зв'язку з гендерною та сімейною політикою Німеччини є поява феномена «залученого» батьківства, що передбачає активне залучення юнаків і чоловіків до виховання дітей, догляду за ними, участі у партнерських пологах та декретній відпустці, усвідомлення відповідальності за сім'ю та дітей.

Сьогодні у Німеччині проводиться комплексна діяльність шкіл та благодійних центрів у контексті статевого виховання та підготовки до батьківства та дошлюбної підготовки учнівської молоді, співпраця з соціальними службами для молоді, а також надається консультативна та соціальна допомога молоді із груп ризику (наприклад, у випадку ранньої вагітності) [8, с. 19]. Позакласна та позашкільна робота у громадських установах, молодіжних організаціях характеризується впровадженням варіативних курсів («ЕФЕКТ – навчання вихованню у сім'ї», «Діти в період статевого дозрівання – батьки в період кризи?!») та інтегрованих курсів («Празька програма для батьків та дітей» (PEKiP)). Також проводяться тренінги, профілактична робота з догляду за немовлятами, використовується методика «м'якої адаптації» новонароджених до нових умов існування, здійснюється орієнтація на грудне вигодовування, загартування дитини, формування конструктивних навичок міжстатевого спілкування.

Специфікою шкільної підготовки до батьківства є її впровадження у вищі навчальні заклади – народні університети («критичні» або «відкриті»), що сприяють самоосвіті, культурному розвитку і підвищенню професійного рівня студентської молоді. У Німеччині існує майже 1050 народних університетів з численними філіями, які є позапартійними і неконфесійними організаціями. Серед найбільш популярних курсів (культури мовлення,

оздоровчої освіти, прикладного мистецтва, художнього ремесла тощо) підготовка до сімейного життя та батьківства займає провідне місце. Так, у 2004 р. народні університети запропонували близько 28 тисяч курсів учнівській та студентській молоді для освоєння навичок ведення домашнього господарства (складання сімейного бюджету, основи раціонального харчування, приготування здорової їжі, навчання текстильної роботи, шиття, в'язання тощо), 7 тисяч тренінгів з проблем виховання дітей і 8558 – з основ перинатальної психології та педагогіки. У просвітницькій діяльності університетів взяло участь майже півмільйона молоді та надано стільки ж медичних послуг батькам щодо догляду за хворими дітьми.

Необхідно зазначити важливу роль церкви та церковних общин у підготовці молоді до батьківства. У католицькій церкві, наприклад, велика цінність надається шлюбній та сімейній підготовці, допомозі в побудові сімейного життя молодим сім'ям, наданні порад щодо виховання дитини та підтримці сімей під час фінансової кризи. Серед форм роботи – бесіди, індивідуальні розмови священника про шлюб та сім'ю, що охоплює від одно- та багатоденних семінарів до діючих постійно [3, с. 24]. Євангельська церква, наприклад, влаштовує у своїх 15 академіях конференції на актуальні теми сучасного життя, у тому числі з підготовки до сімейного життя та батьківських обов'язків. У Німеччині створено також школи материнства при церквах, які співпрацюють разом із громадськими організаціями, сімейними гуртками, об'єднаннями жінок, консультаційними центрами стосовно підготовки молоді до сімейного життя та майбутнього батьківства.

Католицьке консультативне бюро у справах шлюбу, сім'ї та батьківства у Мюнхені пропонує навчальну програму «Конструктивний шлюб та дитячо-батьківська взаємодія» («Konstruktive Ehe und Eltern-Kinderkommunikation»), розроблену Й. Енглеєм та Ф. Турмайєром з Інституту дослідження та вивчення комунікативної терапії (Institut für Forschung und Ausbildung in Kommunikationstherapie). Ця програма призначена для старшокласників і спрямована на навчання та отримання знань про побудову успішного шлюбу, набуття навичок конструктивного спілкування у дитячо-батьківських взаємостосунках, досягнення консенсусу в подружніх та сімейних стосунках.

Важливе місце у підготовці молоді до шлюбу, сім'ї та батьківства належить центрам створення сім'ї (Familienbildungsstätten), медичним центрам при пологових будинках (medizinische Zentren beim Entbindungsheim), центрам соціальних служб для молоді (Jugendsozialdienstzentrum), яких у Німеччині налічується майже 586 [12, с. 13]. У 2004 р. ці організації провели приблизно 20 тисяч заходів із загальною кількістю 2964249 годин (у тому числі курси з підготовки до батьківства та сімейного життя учнів).

Помітною ланкою в організації підготовки до батьківства є діяльність центрів соціальних служб для молоді на всій території Німеччини, що спрямовані на навчання старшокласників і молодих сімей основам перинатальної педагогіки та психології як передумови їхнього первинного педагогічного і батьківського досвіду. Цільовими групами консультаційних центрів є насамперед учні, молодь, неповні сім'ї, батьки-одиначки, а також сім'ї, що розлучаються, і ті, хто повертається у професію у зв'язку з особливими обставинами. Активну участь у курсах беруть дівчата, молоді матері (93%) і тільки 7% хлопців та молодих татів [9, с. 146]. Особливістю таких курсів є надання переваги інтерактивному навчанню у малих групах з метою обговорення злободенних життєвих проблем, отримання певного обсягу умінь та навичок щодо належного догляду за дітьми.

Тренінгова програма «Подолання стресу у батьківсько-дитячих стосунках» («Stressbewältigung für Eltern-Kinder-Beziehungen») центру соціальної служби для молоді у Північному Рейні-Вестфалії спрямована на розкриття змісту конфліктних ситуацій у майбутньому батьківстві, пов'язаних з виконанням батьківських обов'язків, основні шляхи їх подолання у повсякденному житті молодої подружньої пари. Основний курс містить чотири заняття тривалістю три години та вміщує такі розділи: особистість, побудова партнерських взаємин з дитиною, конструктивне спілкування та батьківсько-дитячі стосунки. Основну увагу школярів зосереджено на вивченні базових стилів спілкування та набутті навичок асертивної поведінки, безконфліктного вирішення проблем. На практичних заняттях учні набувають навичок уважного слухача та співрозмовника, невербальних форм спілкування і вчать чітко висловлювати власну думку.

Упродовж багатьох років у Німеччині різні неурядові організації надають допомогу неповним, молодим і багатодітним сім'ям найрізноманітнішими формами: допомога у веденні домашнього господарства і догляді за дітьми, постачання гарячою їжею, організація дозвілля (груп зі спільними інтересами), проведення культурних заходів тощо.

Фамілієцентричні комплексні освітні програми пропонує чимало консультаційних центрів (консультаційні центри з питань вагітності, консультаційні центри з питань виховання й дітей, «Консультаційний центр на Кобергерштрассе», консультаційні центри «Жінка та професія»), а також федеральна організація «ПроФамілія» («ProFamilia»), федеральний центр санітарної освіти (Die Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (BZgA)), Німецький дитячий фонд та благодійні дитячі організації.

Аналіз соціальних програм у сфері репродуктивного здоров'я і соціального захисту батьківства/материнства у Німеччині («Планування сім'ї», «Безпечне материнство») дав можливість окреслити перспективи дієвих програм з цієї проблеми. Громадська організація «Планування сім'ї» («Familienplanung») є спілкою федерального центру санітарної гігієни (BzgA) з усіх важливих питань щодо регулювання народжуваності. З 1982 р. на базі вказаної організації діє федеральна програма «Планування сім'ї», в межах якої здійснюється розвиток системи центрів планування сім'ї і медико-консультаційних центрів для молоді і підлітків, неповнолітніх матерів, передбачається розробка медичної технології планування сім'ї, зниження материнської та дитячої захворюваності й смертності, відмови від абортів [7, с. 35].

Пропедевтика як форма протидії ранній вагітності дівчат у Німеччині передбачає комплекс заходів, спрямованих на попередження негативних проявів девіантної поведінки. Інформаційно-профілактичне забезпечення охоплює рекламні ролики (різноманітна соціальна реклама та листівки, які інформують про наявність центрів довіри та можливість анонімного звернення), документальні та художні фільми на соціальну тематику, зустрічі з людьми, що були у подібних ситуаціях, та лекції [7, с. 41].

Німеччина характеризується розгалуженою інфраструктурою організації підготовки молоді до майбутнього батьківства. Так, питання формування навичок у майбутніх батьків включені у плани міських та молодіжних організацій як продовження шкільних курсів для випускників шкіл і студентів [5, с. 157]. Серед форм роботи – організація вечорів, спільних «круглих столів» чи щотижневих семінарів на злободенні теми: «Як допомогти самотнім батькам», «Прийомні діти» та ін. У мікрорайонах міста чи сільській та етнічній громаді практикуються різні інформаційні форми проведення занять у групах, випуск буклетів, бюлетнів, зустрічі з молодими матерями на теми: «Чинники забезпечення успішного дитячого розвитку», «Цінності батьківства», «Грудне вигодовування» [2, с. 138]. Ці заняття спрямовані на задоволення щоденних сімейних потреб, сприяють само- та взаємопізнанню молодим подружжям одне одного, розвивають критичне мислення стосовно становища та ставлення обох статей до домашнього розподілу обов'язків.

Інноваційною формою у підготовці молоді до майбутнього батьківства є діяльність груп самопомоги (Selbsthilfegruppe), що охоплює різноманітні форми роботи: батьківські вечори, тренінги, консультації, групи взаємодопомоги, материнські та сімейні центри, групи для батьків-одинаків, групи самопомоги для батьків дітей з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями, групи самопомоги для людей з ВІЛ/СНІД-захворюваннями [6, с. 80]. Курси будуються на принципі добровільності, організуються відповідно до життєвих потреб, режиму дня та містять наступні змістові тематичні блоки: сімейне життя та виховання дітей, батьківсько-дитячі взаємовідносини, вирішення життєвих, сімейних ситуацій, проблеми молодої сім'ї, поглиблення компетенцій у вихованні. Дівчаток навчають рукоділля, майструванню, створенню домашнього дизайну, залучають до творчо-мистецьких проєктів, догляду за квітами, садом, піклуванню за дітьми у групах та ін. Хлопці навчаються основам садівництва, бджільництва, турботі про кроликів, розведення бджіл, риби [4, с. 238].

Групи самопомоги діють як самостійні осередки у складі певного об'єднання (наприклад, Федерального союзу надання допомоги неповнолітнім матерям (Bundesvereinigung Lebenshilfe), Союзу батьків-одинаків (Verband allein stehender Mütter und Väter), Федерального союзу прийомних батьків (Bundesverband der Pflege- und Adoptiveltern) та ін.). Їхні члени згуртовуються для вирішення спільних проблем, обмінюються досвідом їх подолання,

набувають навичок спілкування, отримують підтримку та різноманітні поради. Батьківські групи самопомоги також планують спільне проведення дозвілля (спільні поїздки, позакласні та позашкільні розваги, уїк-енди та ін.).

У контексті підготовки молоді до виконання батьківських обов'язків важливою є діяльність волонтерських організацій. Цікавою формою їх роботи є відправлення «батьківських листівок» («Elternbriefen») в усі молоді сім'ї, які закінчили курси при центрах акушерства чи школах материнства впродовж шести років після народження першої дитини. Ці заохочувальні листи адаптовані для учнівської молоді та широко використовуються у школі під час викладання навчального курсу. Як зазначають німецькі науковці Б. Гоффманн і Г. Кентір, листівки спрямовано на усвідомлення цінностей батьківства, сприяють покращенню дитячо-батьківських взаємостосунків, містять поради щодо вирішення нагальних проблем безконфліктного спілкування. Ключовими темами є: знання механізмів психічного розвитку дитини, задоволення її соціально-емоційних потреб, ведення здорового способу життя, раціональне харчування та санітарно-гігієнічні уміння догляду за дитиною. Ініціаторами відправлення таких листів є центри соціальних служб для молоді. Листи-порадники розробляються командою фахівців-педагогів та психологів спільно з лікарями, священниками, журналістами. Зміст листів відображає певні проблеми з сімейного життя та дитячо-батьківського спілкування, містить відомості про дитину до шести років та відповіді на запитання батьків. Опитування 508 молодих батьків з м. Гоф (Баварія) засвідчило дієвість листів-буклетів, які допомогли у побудові позитивних стосунків з дітьми, посиленні любові, емоцій та емпатії у вирішенні життєвих конфліктних ситуацій.

У підготовці учнівської молоді до батьківства особливе місце належить установам у справах неповнолітніх (die Jugendämter), що зобов'язані надавати матеріальну та моральну допомогу згідно з чинними нормативними документами таким цільовим групам, як молодь, батьки, іноземці, сім'ї з бідних регіонів, безробітні та багатодітні сім'ї, а також проводити психолого-педагогічні заходи для батьків-одинаків, прийомних батьків, сімей з особливими труднощами (безробіття, інвалідність, хвороба, залежність, алкоголізм та ін.). Проте, наприклад, у Гамбурзі, Саксонії, Саксонії-Ангальт, Тюрінгії лише 0,2% установ забезпечено необхідними засобами [10, с. 238]. Остання статистика засвідчує про покращення діяльності установ у справах неповнолітніх у Баварії, Гессені, Рейнланд-Пфальці, Саарланді з 1993 по 2003 р. (зросла на 13%).

В усіх федеральних землях Німеччини у навчальні програми та плани введено питання батьківства, які висвітлюють його основні проблеми: значення співучасті батьків у житті дітей; причини деструктивної поведінки дітей і способи подолання дитячого блокування; вирішення конфліктів між батьками і дітьми; покращення уявлення дитини про «образ Я»; допомога дітям у розвитку впевненості у собі і вміння керувати власними проблемами; встановлення розумних меж у поведінці дітей тощо.

Отже, система підготовки молоді до майбутнього батьківства у Німеччині охоплює діяльність загальноосвітніх навчальних закладів (дитсадки, школи) та різноманітних організацій (народні університети, церковні громади, центри соціальних служб для молоді, центри створення сім'ї, благодійні фонди, консультаційні центри при пологових будинках й ін.), в яких проводиться тренінгове навчання школярів та молодих сімей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Говорун Т. В. Гендерні аспекти усвідомленого батьківства: навчальний посібник / Говорун Т. В., Кравець В. П., Кікінежді О. М., Кізь О. Б. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. – 142 с.
2. Buchner A. Was Kinder glücklich macht / Anton Buchner. – München: Heinrich Hugendubel Verlag, 2008. – 256 s.
3. Fischer-Köhler G. Bildungsarbeit in Kath. Familienbildungsstätten: eine Standortbestimmung / G. Fischer-Köhler. – Düsseldorf: Bundesarbeitsgemeinschaft Katholischer Familienbildungsstätten, 1997.
4. Gaschke S. Die Erziehungskatastrophe. Kinder brauchen starke Eltern / Susanne Gaschke. – München: Wilhelm Heyne Verlag, 2003. – 301 s.
5. Gerster P. Stark für das Leben: Wege aus der Erziehungsnotstand / Petra Gerster, Christian Nürnberger. – Reinbeck: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2003. – 271 s.
6. Krenz A. Was Kinder brauchen / Armin Krenz. – Mannheim: Cornelsen Verlag Scriptor, 2005. – 176 s.

7. Lipinski H. Didaktische Gesamteinführung. Familiäre Lebenswelten und Bildungsarbeit: Didaktische Erfahrungen und Materialien. Ehe und Familie im sozialen Wandel, Band 3 / H. Lipinski. – Opladen: Leske + Budrich, 1998. – S. 21–59.
8. Richtlinien und Lehrpläne zur Sexualerziehung // Eine Analyse der Inhalte, Normen, Werte und Methoden zur Sexualaufklärung in den sechzehn Ländern der Bundesrepublik Deutschland // Eine Expertise im Auftrag der BzGA von Andrea Hilgers unter Mitarbeit von Susanne Krenzer und Nadja Mundhenke // Stand: August 2003 Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung. – Köln, 2004. – S. 250.
9. Schiersmann C. Pfizenmaier E. Innovationen in Einrichtungen der Familienbildung. Eine bundesweite empirische Institutionenanalyse / C. Schiersmann, H.-U. Thiel, K. Fuchs. – Opladen: Leske + Budrich, 1998.
10. Schulische Gesundheitserziehung und Gesundheitsförderung. Grundsätze und Anregungen für die Schulpraxis. – Magdeburg, 1998. – 390 s.
11. Sozialgesetzbuch [Elektronischer ресурс] Режим доступа: www.Sozialgesetzbuch.de.
12. Vaskovics L. A. Lebenswelten und familienbezogene Bildungsarbeit – eine Einführung. Familiäre Lebenswelten und Bildungsarbeit: Interdisziplinäre Bestandsaufnahme 1. Ehe und Familie im sozialen Wandel, Band 1. / L. A. Vaskovics, H. Lipinski. – Opladen: Leske + Budrich, 1996. – 13 s.

УДК 371.13:504 (008)

Н. В. СУЛИМ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Проаналізовано домінуючі моделі професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах Великої Британії. Обґрунтовано використання традиційних та нетрадиційних форм організації навчання, методів активного навчання з точки зору їх ефективності та доцільності застосування в процесі формування професійної компетенції майбутніх фахівців. Розглянуто домінуючі моделі організації різних видів практики.

Ключові слова: модель професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови, університети Великої Британії, форма організації навчання, метод навчання, модель організації практики.

Н. В. СУЛИМ

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В УНИВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОБРИТАНИИ

Проанализированы доминирующие модели профессиональной подготовки будущих учителей английского языка в университетах Великобритании. Обосновано использование традиционных и нетрадиционных форм организации учебы, методов активной учебы с точки зрения их эффективности и целесообразности применения в процессе формирования профессиональной компетенции будущих специалистов. Рассмотрены доминирующие модели организации разных видов практики.

Ключевые слова: модель профессиональной подготовки будущих учителей английского языка, университеты Великобритании, форма организации учебы, метод учебы, модель организации практики.

N. V. SULYM

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ORGANIZATIONAL ASPECTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF ENGLISH IN THE UNIVERSITIES OF GREAT BRITAIN

Dominating models of professional training of future teachers of English in the universities of Great Britain have been analysed in the article. The use of traditional and innovative forms and methods of studying have been examined from the point of view of their efficiency and expediency in the process of future specialists'